

Dobszay László

Iskola és kórus

Mikor Oláh Miklós esztergomi érsek a török elől Nagyszombatba menekítette át a székeskáptalant, első dolgai közé tartozott az iskola felállítása. Mivel arra törekedett, hogy ez az iskola a lehető legjobb minőségben és a legkorszerűbb normáknak megfelelően működjék, kiváló tanárokat hívott meg vezetésére. Csakhamar nézeteltérés támadt azonban: a tanárok saját tárgyaik intenzívebb oktatása érdekében az iskola hagyományait felszámolva meg akarták szüntetni a diákok naponkénti részvételét az énekes liturgiában. Az érseknek ez túl nagy ár volt a remélt előnyökért, s inkább megvált a tanároktól.

Dobszay László a LFZE egyházzene tanszékének professor emeritusa, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia elnöke.

A középkori magyar iskola fő kötelességei közé tartozott ugyanis az énekes szolgálat ellátása és az ehhez szükséges liturgiai-zenei oktatás. Mezey László professzor egy oklevélből idézi, hogy amikor egy bizonyos diák „az egri iskolában és kórusban időzött”, ez és ez történt vele. *In schola et in choro Agriensi.* Könyvből megtudjuk, hogyan is működött ez a szimbiózis a gyakorlatban, a rendszer sikerét pedig középkori forrásokból, ordináriuskönyvekből és fennmaradt kottákból ismerjük.

Ez a legrégebbi, akkor már 700 éves európai alapokon nyugvó iskolarendszer a XVI–XVII. században összeomlott. A schola és chorus egysége azonban valamilyen csökevényes állapotban fennmaradt a török idők alatt és a megszállást követő időszakban is. A protestáns graduálkönyveket a diákok állták körül tanítójuk vezetésével. A református iskolákban a gyülekezeti éneket rendszeresen tanították, s vasárnaponként a diákok hangja volt a nép énekének támasza. A felvidéki, nyugat-magyarországi, erdélyi evangélikus templomokban, de a török megszállás után újraalakult nagyobb katolikus templomokban is számítottak, ha nem is, mint korábban, a diákok egyetemére, de válogatott kisebb csapatára: rájuk mint diszkontistákra volt bízva az új műzenében a magas szólamok éneklése. E diákok általában saját kollégiumban laktak, s tanítóik rendszeres próbákon készítették fel őket szolgálatuk ellátására. Közülük kerülhettek azután ki azok, akik meg is maradtak az egyházi zenészek pályáján, s felnőtt énekesként, organistaként, regens choriként, esetleg együttal zeneszerzőként ápolták a magasabb színvonalú egyházi éneket. De még a XIX. században is rendszeres volt a szerzetesi gimnáziumokban az énekkar templomi szolgálata; ezekre gondolva jelentek meg a népének négyyszólamú letéteit tartalmazó nyomtatványok. A községi iskolákban pedig —jól emlékszem

rá saját gyermekkoromból— legalábbis a népénektár teljes anyagát meg kellett tanulni az ének- és karórákon.

Ebben a gyakorlatban három meggyőződés jelenült meg. Egyik a diák lelki nevelése: abban a tudatban, hogy a vallási élet gerincét nem lelki élményfürdők vagy tanfolyamok adják, hanem a teljes egyházi közösség énekes istentiszteletében való rendszeres részvétel. A másik meggyőződés az volt, hogy az istentisztelet csak énekes formájában méltó és teljes értékű, az énekes istentiszteletben pedig nélkülözhetetlen a gyermekek szolgálata. Ez az elv a legkorábbi keresztény századokra megy vissza: már a vértanúk egyházában gondoskodtak arról, hogy felkészült olvasó-éneklő gyermekek szolgálják a liturgiát. A harmadik meggyőződés az volt, hogy az értékes egyházzene (és kitágítva mondhatjuk: az egész egyházi kultúra) színvonalának emelése és megtartása az ifjúsági nevelésen múlik. Nem lehet, hogy ne jusson itt eszünkbe a Kodály-pedagógia lényege: a felnőttek elrontott ízlését már alig lehet kijavítani, ifjú korban kell a jó zene mellett elkötelezni az embereket. „A jó zenének van általános embernevelő hatása, mert sugárzik belőle a felelősségérzet, az erkölcsi komolyság. A rossz zenéből mindez hiányzik, romboló hatása odáig terjedhet, hogy megingatja az erkölcsi törvényben való hitet.” (Kodály) Ha pedig nem az egyes emberek, hanem a közösség szempontjából tekintjük a dolgot: az ifjúság éppen nem arra való, hogy destruktív folyamatok célpontja és igazolása legyen, hanem az értékesebb kultúra avant-garde-ja.

1990 után iskolák százait vették vissza az egyházak. Ezzel hatalmas esélyt kaptak egyebek mellett arra is, hogy az egyházi zene helyreállításához és megújításához tömeget biztosítsanak. Az egyházi iskolákon túl egyes állami vagy önkormányzati fenntartású iskolákban is lehetőség nyílt egyházzenei szakok, szakkörök indítására, vagy az egyházzene mint kulturális örökségnek, világnézetileg semleges értéknek a megismertetésére. Ugyanakkor a templomok hatalmas esélyt kaptak ahhoz, hogy az iskolákat felhasználva, azokkal együttműködve eleven, liturgikus szellemű és művészi értékű egyházzenei életet teremtsenek. Magyarországon ennek esélyei annál inkább megvoltak, mert 1990-ben Kodály pedagógiai normái és a zenetanítás eszközei még szinte töretlenül érvényesültek, sőt az egyházak a maguk eszközeikkel hozzájárulhattak ahhoz, hogy e nemzeti, erkölcsi, keresztény értelemben egyaránt nemes és lényegbevágó pedagógiai eszményt egy veszedelmes közegben akár hungaricumként is életben tartsuk.

Így történt-e? Hogyan éltünk és élünk ezekkel a lehetőségekkel? Megvalósult-e az iskola és templom zenei egysége? A jobb felé törekvés hajtóerejévé vált-e az iskola? Élnek-e a templomok ezzel az eséllyel? Van-e konfliktus a templom és az iskola között a zene tekintetében, vagy sikeresen együtt tudnak-e működni? Megfelelő szervezeti és személyi feltételeket alakítottunk-e ki? Erről kívántunk képet adni magunknak és másoknak a IX. Magyar Egyházzenei Kongresszus két órájában.